

Загальні умови страхування як необхідний елемент правового регулювання страхових відносин

Важливим чинником успішного проведення страхових операцій є зміст і процес укладання та виконання відповідних умов, контрактів, угод, предметом яких є страхова послуга, або страховий продукт певних споживних властивостей. Методика формування цього продукту і стратегія його збуту є важливими інструментами страхової політики і страхової підприємницької діяльності. Вирішальну роль у їх здійсненні відіграють правові параметри страхових відносин. У зв'язку з цим у спеціальній літературі все частіше страхування характеризується як феномен нерозривного зв'язку економічних та правових елементів. При цьому воно визначається як суспільно-господарський інструмент, у якому правовий (зобов'язуючий) і економічний (господарський) елементи переплітаються між собою, утворюючи нерозривне ціле¹. У цьому тандемі участь правового елемента зводиться до мікросфери, а економічний елемент репрезентує страхування в макросфері. Відповідно предметом першого є кожен конкретний випадок страхових відносин, а предметом другого — їх загал².

Особливістю страхових продуктів (послуг) на відміну від матеріальних є словесний опис їх змісту, обсягу і характеру. Більше того, як підкреслюють спеціалісти, визначення страхового продукту постійно еволюціонує, внаслідок чого до його характеристики додаються нові риси. Так, спочатку його розуміли лише як продукт, закладений у тариф та умови договору і, можливо, у додаткову документацію. Пізніше до цього опису додався ще й елемент сервісу. Отже, страховий продукт — це сукупність послуг, наданих за певну плату застрахованому від моменту укладення договору до його реалізації³. Тобто процес формування страхового продукту охоплює чинники, спрямовані на створення як смислових, так і формальних його елементів. Усі елементи, які визначають якісні та кількісні виміри страхового продукту, дістають вияв у спільному договорі. Його найістотнішими складниками, як правило, є: 1) предмет страхування; 2) види ризиків, охоплених страховим захистом; 3) загальні та додаткові умови страхування; 4) обов'язки сторін; 5) тривалість страхування⁴.

Такий договір укладається сторонами при досягненні взаємної згоди. Разом з тим слід зазначити, що угоди страхового типу мають виразний адгезійний характер "contract d'adhesion", який припускає певний ступінь підпорядкованості дій однієї сторони волевиявленню іншої.

Таким чином, при формальній паритетності позицій сторін, які домовляються, фактично виникає стан залежності на користь однієї із сторін — страховика. Тому виникає запитання: чи повинен ставати предметом контролю з боку компетентних органів опис властивостей страхового продукту (послуги), призначеного для масового споживання? Проблемою словесного опису страхового продукту, а водночас і його контролю є те, що акт купівлі-продажу цього продукту є не одноразовим обміном, як це має місце під час здійснення більшості торгово-обмінних операцій, а як правило, процесом довготривалих відносин по реалізації взаємних зобов'язань страховика і його клієнтів. Крім того, страхувальник, споживач страхової послуги платить за неї наперед, до одержання явних ефектів від її споживання. Така ситуація ще більше, ніж в інших сферах послуг, зобов'язує сторони до підтримання між собою довірчих відносин⁵. Тому страхова умова, як стверджує польський професор А.Вонсевич, може бути лише контрактом найвищої довіри (*uberrimaj fidei*) або ж повинна здійснюватися хоч би при мінімальній взаємній гармонізації інтересів контрагентів, як вважають німецькі спеціалісти⁶. З урахуванням можливості порушення принципу "найвищої довіри" або ж

¹ W a r k a l l o W. Prawo ubezpieczeniowe. — Warszawa, 1983. — S. 7.

² K o w a l e w s k i E. Regulacje prawne ubezpieczen gospodarczych w Polsce Ludowej // 185 lat ubezpieczen gospodarczych w Polsce. — Warszawa, 1988. — S. 42.

³ R o h r W. Perspektiven der Produktgestaltung in der Versicherungswirtschaft // Versicherungswirtschaft. — 1993. — № 16. — S. 712.

⁴ P l i c h t a J. Wielowymiarowa struktura produktu ubezpieczeniowego // Wiadomosci ubezpieczeniowe. Wydanie specjalne. — 1995. — № 1, 2, 3. — S. 8—9.

⁵ S c h i r m e r H. Produktgestaltung und Absatz von Versicherungsschutz // Versicherungswirtschaft. — 1986. — № 9. — S. 532.

⁶ W a s i e w i c z A. Głowne zasady unormowan prawnych dotyczacych ubezpieczen osobowych w Polsce // Studia ubezpieczeniowe. — T. 8. — Warszawa — Poznan, 1984. — S. 13; Nur eine Mindestharmonisierung auf der Grundlage der gegenseitigen Anerkennung // Versicherungswirtschaft. — 1989. — № 14. — S. 918.

домовленої гармонізації інтересів контрагентів слід визнати, що декларовані умови договору і рівень їх дотримання повинні стати предметом правового контролю з боку державних і громадських органів. На користь цього свідчить також те, що страхова діяльність є однією з небезпечних, здійснення якої потребує державної ліцензії.

Цілком очевидно, що вимога ліцензування при відсутності вимог щодо додержання державних стандартів втрачає реальний зміст. Декрет Кабінету Міністрів України "Про стандартизацію і сертифікацію" від 10 травня 1993 р. визначив, що державні стандарти розробляються для складових елементів народногосподарських об'єктів державного значення (банківсько-фінансова система тощо). Очевидно, що цю вимогу слід також застосувати до умов тих видів страхування, які мають загальнодержавне значення. Декретом передбачені не тільки обов'язкові вимоги до державних стандартів, а й рекомендаційні, що значно розширює сферу їх застосування⁷.

Отже, є підстави сподіватися, що у це нове правове поле увійде державна регламентація страхової діяльності в частині загальних умов страхування. В результаті цього страховальники отримають правову гарантію захисту їх інтересів в процесі надання їм страхової послуги. Це особливо важливо для фізичних осіб, котрі порівняно з юридичними особами дещо обмежені в можливостях отримати попередню кваліфіковану консультацію з страхових питань. Виступаючи на І з'їзді страховиків Польщі А. Вонсевич звернув увагу на необхідність забезпечення прав страховальників шляхом відповідного конструювання загальних умов страхування⁸.

Оскільки страхові послуги надаються в масовому порядку, а угоди укладаються з великою кількістю осіб, контрольно-правовий нагляд може здійснюватися попередньо через посередництво стандартної послуги, що відповідає окремому виду страхування і є оптимальною з точки зору хоч би співвідношення її корисності і ціни, а отже, є оптимальним страховим захистом, розрахованим на "оптимального" споживача⁹. Реалізація оптимальної моделі страхового захисту через оптимальну страхову послугу здійснюється шляхом формування загальних умов страхування, які передбачають забезпечення основних індивідуальних потреб і найповніше представляють типові риси послуг, які спрямовуються на їх задоволення. На думку спеціалістів, для конкретизації цієї ідеї стає необхідним законодавче уточнення правового характеру загальних умов страхування, засад їх зобов'язуючої дії, процедури застосування і правил інтерпретації¹⁰.

Загальні умови обов'язкових видів страхування запроваджуються, як правило, на підставі указів законодавчих органів або урядових постанов. Ця важлива обставина надає їм сили підзаконного акта і обов'язковості виконання. Зокрема, в Польщі затвердження цих умов є компетенцією міністра фінансів. Його розпорядженнями встановлюються час виникнення обов'язку укладення угоди, фундаментальний обсяг прав та обов'язків страховика і страховальника, які впливають із змісту укладеної угоди. Розпорядження також встановлює орієнтовну сітку страхових тарифів, виходячи з результатів аналізу збитковості, пов'язаної з ризиками, що підлягають страхуванню. Кожен страховик зобов'язується додержувати умов страхування, допускаючи лише незначні зміни страхових тарифів.

Застосування загальних умов страхування щодо його добровільних видів майже в усіх країнах починалося з певним запізненням. Спочатку воно диктувалося лише необхідністю розробки та уніфікації масових страхових технологій в межах однієї компанії, а пізніше, зі зростанням суспільної ролі окремих видів страхування почало здійснюватися на вимогу контролюючих органів. Такий безпосередній контроль, здійснюваний над загальними умовами страхування, на відміну від "нормативного" кваліфікується як матеріальний. Він традиційно поширений у ФРН, Австралії, Швейцарії, тепер у Польщі. В інших країнах, відомих лібералізацією правових вирішень у галузі страхування, таких, як Великобританія, Нідерланди та ін., відають перевагу "нормативній" або "мішаній" формам контролю, які є менш суворими¹¹. Однак і при цьому,

⁷ Про стандартизацію і сертифікацію. Декрет Кабінету Міністрів України // Діло. — 1993. — № 41. — С. 8.

⁸ Szpuga E. I Kongres ubezpieczeniowcow // Wiadomosci ubezpieczeniowe. — 1995. — № 1, 2, 3. — S. 70.

⁹ Schirmer H. Produktgestaltung und Absatz von Versicherungsschutz // Versicherungswirtschaft. — 1986. — № 9. — S. 536.

¹⁰ Lopuski J., Kowalewski E. O potrzebie przebudowy prawa ubezpieczen gospodarczych // Panstwo i prawo. — 1990. — № 7. — S. 54. Подібні вимоги до загальних умов страхування висуваються і в українській публіцистиці (Див. Савиця Я. Е. Разнообразие в правилах — не признак цивилизованности // Україна - BUSINESS. — 1995. — № 10).

¹¹ Lopuski J. W sprawie nadzoru panstwa nad dzialalnoscia ubezpieczeniowa // Wiadomosci ubezpieczeniowe. — 1990. — № 9. — S. 14.

наприклад, ЛОТРО, орган, який здійснює нагляд над англійськими фірмами страхування життя, в травні 1992 р. оштрафував на великі суми (від 50 до 120 тис. фунтів стерлінгів) 12 страхових товариств за подання недосить чіткої інформації клієнтам про різні варіанти загальних умов страхування життя. Внаслідок цього найбільший в Англії страховик життя "Прудентіаль" негайно прийняв рішення значно розширити інформацію, що стосується умов страхування¹².

Практика показує, що кожен територіально визначений ринок потребує власних загальних умов страхування. Вимоги таких умов стають обов'язковими для усіх страховиків, які проводять даний вид страхування, на усій території страхового ринку. Такий регулюючий механізм особливо необхідний для тих видів страхування, які мають обов'язковий характер, можуть будуватися на деліктній відповідальності або ж бути пов'язаними із життєво важливими галузями народного господарства.

Доцільність такого підходу підтверджується практикою багатьох країн. Зокрема, Загальні умови страхування збитків від простоїв машин і підприємств ФРН — це приклад конкретної регламентації процесу страхування майнових інтересів підприємств. У цьому документі детально визначені предмет страхування, види збитків і ризиків, час страхової відповідальності, страхова сума, види франшиз, порядок обчислення страхового відшкодування. Більше того, у разі недостатнього роз'яснення ситуації в Загальних умовах страхувальник може звертатися до Закону про страхові договори 1908 р. На основі Загальних умов страхування цивільної відповідальності, багато з видів якого є обов'язковими, розроблено особливі умови різних видів страхування, наприклад, страхування цивільної відповідальності за погану якість продукції. Вони також можуть розглядатися як загальні, але вже щодо конкретних страхових угод¹³.

Отже, як свідчить практика, важливе значення для впорядкування національних страхових ринків має розробка і застосування загальноринкових умов для тих видів страхування, які здійснюються на добровільних засадах. Виходячи з цього, польський Закон про страхування, прийнятий у 1990 р., зобов'язав страховиків розробити Стандартні загальні умови страхування (СЗУС), які мали б загальнодержавний характер. Відповідно до цього документа Стандартні та загальні умови страхування, як і умови обов'язкового страхування, повинні затверджуватись міністром фінансів і публікуватись у пресі. Тільки на їх основі кожен страховик має право розробляти і випускати на ринок власні загальні умови страхування по кожному з обраного ним виду. Вони можуть дещо відрізнятися від СЗУС¹⁴. Однак ці умови повинні чітко визначати предмет страхування, перелік ризиків та обсяг страхової відповідальності, тривалість страхового періоду, спосіб укладення угод, права і обов'язки сторін, спосіб встановлення та обчислення збитків, а також виплати страхових відшкодувань та страхових сум. Загальні умови рекомендують страховику передбачити для страхувальника право розірвати угоду протягом визначеного терміну¹⁵.

У кожному конкретному випадку страховик зобов'язаний запропонувати страхувальнику страхову послугу на основі СЗУС. Однак він може пропонувати таку послугу і на основі загальних умов страхування. При цьому страховик зобов'язаний показати страхувальнику їх відмінності від СЗУС. Кожна ж конкретна угода з несуттєвих питань може відрізнятися не тільки від СЗУС, а й від загальних умов страхування, доповнюючи їх додатковими положеннями щодо прав та обов'язків сторін. Практика свідчить, що часто неточне формулювання окремих положень загальних умов страхування можуть виникати непередбачені ситуації, які або прямо суперечать інтересам клієнта, або можуть тлумачитися двозначно. Такі випадки стають предметом судових та арбітражних розглядів, а тому шкодять усій страховій справі¹⁶. Таким чином, трирівневий підхід до регулювання відносин між страховиком і страхувальником (Стандартні загальні умови страхування на рівні національного ринку, загальні умови страхування на рівні окремого страховика і особливі, конкретні умови на рівні окремого страхування) є найбільш оптимальним. На думку провідних польських спеціалістів в галузі страхового

¹² Wiadomosci ubezpieczeniowe. — 1994. — № 4, 5, 6. — S. 66.

¹³ Besondere Bedingungen und Risikobeschreibungen für die Produkthaftpflichtversicherung von Industrie und Handelsbetrieben (Produkthaftpflicht-Model) // Versicherungswirtschaft. — 1987. — № 4. — S. 252.

¹⁴ Ustawa o działalności ubezpieczeniowej // Dziennik ustaw. — 1990. — № 59. — S. 833.

¹⁵ M a t u s z F. Problematyka ogólnych warunków ubezpieczenia // Wiadomosci ubezpieczeniowe. Wydanie specjalne. — 1995. — № 1, 2, 3, A. — S. 13.

¹⁶ Z e l i n s k i J. O potrzebie starannego precyzowania ogólnych warunków ubezpieczenia // Wiadomosci ubezpieczeniowe. — 1990. — № 5. — S. 23.

права, таке вирішення є найбільш вдалим з точки зору забезпечення інтересів споживачів на новосформованих, здемонополізованих страхових ринках¹⁷.

Незважаючи на зобов'язуючий запис Закону про страхування, протягом кількох років страховики Польщі працювали на основі загальних умов страхування, які формувалися самостійно. Правда, слід зазначити, що значних розбіжностей у їх змісті не спостерігалось, особливо щодо традиційних для польського ринку видів страхування, оскільки існувала широка практика наслідування загальних умов страхування, пропонувані Державним закладом страхування. Останній мав у своєму розпорядженні банк статистичних даних і дослідчених спеціалістів, які володіли знанням ринку завдяки спеціально проведеним маркетинговим дослідженням, міжнародним контактам тощо.

Разом з тим новостворені страхові фірми внесли на ринок багато нововведень, що зумовило необхідність постійного централізованого опрацювання загальноринкових стандартів на страхову продукцію¹⁸. Таку місію від імені всіх учасників страхового ринку взяла на себе Польська страхова палата, заснована 19 вересня 1990 р. провідними страховими компаніями. Спеціальна комісія з представників різних фірм зайнялася розробкою Стандартних загальних умов страхування у розрізі різних видів страхової діяльності, відомих як "рамкові умови страхування" (РУС). Аналіз опублікованих в пресі РУС свідчить, що вони стали оптимальним поєднанням загальних умов страхування різних страхових компаній, на основі яких будувалися. З другого боку, вони дають необхідний оперативний простір для розробки власних загальних умов страхування тим фірмам, які лише приступають до освоєння нових видів страхової діяльності. Рамкові умови містять також орієнтовні величини страхових тарифів, розроблені з застосуванням актуарних розрахунків¹⁹.

Взаємодоповнюючий характер умов страхування різних рівнів можна продемонструвати на прикладі Загальних умов страхування домашнього майна, запроваджених Загальним страховим закладом Польщі з 1 березня 1994 р. Їх очевидною перевагою є можливість дозволяти в кожному конкретному випадку різноманітні відхилення від визначеного закладом стандарту. За такої стандарт приймається угода на страхову суму в 10 тис. доларів США. При цьому відповідальність за різні речі домашнього вжитку встановлюється нерівномірно, а саме: до 100% страхової суми — за меблі, механічні засоби домашнього користування, одяг, книги, особисті речі; до 40% — за аудіо-, відеотехніку, комп'ютери, музичні інструменти, предмети з дорогоцінних металів, біжутерію, художні цінності; до 25% — за стандартні елементи житла; до 10% — за цінні папери; до 5% — за грошові кошти та інші платіжні засоби.

Якщо ж страхова сума на домашнє майно, визначена таким способом, не вкладається у загальний ліміт, що дорівнює 10 тис. доларам США, то є можливість визначити страхову відповідальність на основі індивідуальних (позастандартних) умов. При цьому може допускатися вільна маніпуляція не тільки страховими сумами, а й ризиками: страхування від усіх ризиків чи лише від деяких²⁰.

В умовах реформування економіки в усіх її сферах поступово запроваджується принцип рівнозначності підходу до різних форм власності, в тому числі і з боку страховиків. Саме тому виникла можливість дещо змінити кількість загальних умов страхування, уніфікувати їх шляхом адаптування до суб'єктів, що належать до різних форм власності. Це зроблено шляхом усунення штучних відхилень і розходжень, встановлених раніше з різних мотивів (політичних, фіскальних). В ситуаціях, коли страхова пбллітика щодо різних суб'єктів все ж має суттєве значення, до єдиних загальних умов вносяться особливі доповнення²¹.

Слід зазначити, що інститут загальних умов страхування у вищенаведеному розумінні не застосовується у морських страхуваннях. У цій сфері страхових відносин функції загальних умов страхування відіграють положення, розроблені Лондонським

¹⁷ K o w a l e w s k i E. Obowiązek przyjmowania ofert w prawie ubezpieczeniowym // Wiadomości ubezpieczeniowe. — 1991. — № 4, 5, 6. — S. 27.

¹⁸ P o t o c k a T., P a d e r e w s k i T. Prawne aspekty działalności ubezpieczeniowej poworpowstałych zakładów ubezpieczeń // Wiadomości ubezpieczeniowe. — 1991. — № 4, 5, 6. — S. 45.

¹⁹ Ramowe warunki ubezpieczenia mieszkań // Wiadomości ubezpieczeniowe. — 1992. — № 10, 11, 12. — S. 29—35.

²⁰ K o b e l e w s k i Z. Modyfikacja ubezpieczenia mieszkań w PZU // Wiadomości ubezpieczeniowe. — 1994. — № 7, 8, 9. — S. 39.

²¹ G o r s k i W. Podstawy prawne ubezpieczeń mienia społecznego w PRL // Studia ubezpieczeniowe. — T. X. — 1989. — S. 15—17.

інститутом страховиків. Вони пристосовані до потреб сучасного мореплавства, а тому охоче сприймаються багатьма країнами.

Курс на ще більшу інтеграцію європейських країн виявив потребу в уніфікації правового регулювання страхових відносин на усій території співтовариства. Необхідність цього є очевидною, бо навіть спеціалісти в різних країнах по-різному трактують і характеризують однакові за призначенням страхові продукти. Разом з тим деякі країни, передусім Великобританія та Нідерланди, чинять опір регламентації страхових відносин, прийнятій в Центральній Європі. Їхня аргументація ґрунтується на тому, в цілому правильному твердженні, що посилений нагляд і видова регламентація зменшать можливість інноваційності в сфері розвитку страхових продуктів, обмежать їх пропозицію і можливості вибору. Виходячи з цього, ЄС має намір в основному звести контроль до нормативного методу. Над цим завданням працює спеціальна Комісія з лібералізації масових ризиків. Передбачається координацію у формі творення загальноєвропейських загальних умов страхування застосувати лише до традиційно масових ризиків, таких, як "вогонь", "випадок", "домашнє господарство" чи "засоби транспорту"²². Уніфікація умов страхування можлива лише в ситуаціях, які не суперечать загальним інтересам²³.

В Україні в період монопольного ведення страхової справи, як і в Польщі, роль загальних умов страхування при здійсненні операцій, пов'язаних з обов'язковим і добровільним страхуванням, головним чином відігравали відповідні галузеві правила, відомчі інструкції, затверджені здебільшого Міністерством фінансів. Переважання ж відомчої нормотворчості у відносинах громадян зі спеціалізованими організаціями розглядається правоза наукою як недолік чинного законодавства, оскільки це нерідко призводить до порушення прав людини, нерівноправності сторін.

Жорстка уніфікація порядку проведення страхових операцій не створювала потреби у конкретизації умов страхування стосовно до кожного випадку укладення угод. Тільки Декретом Кабінету Міністрів України "Про страхування" від 10 травня 1993 р. (ст.5) передбачено при проведенні добровільних видів страхування застосування як загальних, самостійно встановлюваних страховиком, так і конкретних умов страхування, визначених при укладенні кожного конкретного договору (угоди). За загальну підставу здійснення обов'язкових видів страхування приймаються відповідні законодавчі акти України цивільно-правового характеру²⁴.

Таким чином, загальні умови страхування можуть визначатися, формуватися кожним страховиком на власний розсуд. Саме у зв'язку з такою широкою і вільною правотворчою діяльністю у спеціалістів виникають сумніви щодо правового характеру загальних умов, сформованих самостійно різними страховими компаніями²⁵. Загальні умови, як правило, стосуються змісту правил здійснення окремого виду страхових відносин. Тобто, скільки є видів страхування, стільки повино бути текстів загальних умов їх здійснення.

Що ж вважати окремим видом страхування? Якими повинні бути видові ознаки страхових відносин? Існуючі класифікації на ці питання відповіді не дають. Адже Декретом Кабінету Міністрів України "Про страхування" визначено всього 11 групових видів страхування. Згідно ж з настановою І директиви Ради Європейського економічного співтовариства від 24 липня 1973 р. встановлено кілька десятків видів страхування, об'єднаних в 17 класифікаційних груп²⁶. За підрахунками німецьких вчених М.Лутце та Р.Швеблера в страховій практиці Німеччини ще на початку 80-х років каталог страхових послуг складає більше трьохсот видів²⁷. Певна кількість з них не має страхового характеру по суті, а є лише більш або менш вдалою підрубкою страхових продуктів.

Українському страховому ринку через відсутність згоди між страховиками притаманна ще більша видова різноманітність. У доповіді голови Комітету страхового нагляду

²² Brittan L. Der Europäische Binnenmarkt der Versicherungen: was noch zu tun bleibt // Versicherungswirtschaft. — 1990. — № 13. — S. 758—759.

²³ Rabe T., Winkler B. Gegenseitige Anerkennung und Herkunftslandkontrolle im EG-Binnenversicherungsmarkt // Versicherungswirtschaft. — 1990. — № 18. — S. 1108.

²⁴ Про страхування. Декрет Кабінету міністрів України // Голос України — 1993. — № 47.

²⁵ Kowalewski E. Nowelizacja kodeksowej regulacji umowy ubezpieczenia // Wiadomosci ubezpieczeniowe. — 1992. — № 7, 8, 9. — S. 4.

²⁶ Przepisy koordynujace. Ustawodawstwo panstw czlonkowskich EWG. Ubezpieczenia. — Warszawa, 1991. — S. 147—149.

²⁷ Warkallo W., Marek W., Mogilski W. Prawo ubezpieczeniowe. — Warszawa, 1983. — S. 24; Schwebler R. Anmerkungen zu einer Gesamtleistungsrechnung der Versicherungswirtschaft // Versicherungswirtschaft. — 1985. — № 1. — S. 24.

В.Яковенка на І з'їзді страховиків України зазначалось, що Комітетом було зареєстровано близько кількох тисяч видів страхової діяльності. Безперечно, більша частина їх знайшла аналоги на ринку, але значна кількість все ж претендувала на оригінальність, а відповідно і на визнання їх в ролі загальних умов страхування. Крім того, багато видів страхування містять в собі комбінацію різних ризиків. Наприклад, страхування домашнього майна передбачає захист як від ризиків вогню, крадіжки, затоплення, цивільної відповідальності та інших, які самі по собі або в різних комбінаціях могли б також виступати як окремі види страхового захисту, страхових продуктів.

Загальні умови страхування є не юридичними положеннями, а лише умовами договору, пропонованими страховиками своїм клієнтам. Щоб їх положення набрали юридичної сили, стали нормами контрактного права, вони повинні бути чітко доведені до відома клієнтів, акцептовані ними, але не пізніше часу підписання договору.

Тому згідно з законодавством деяких країн, а також з досить поширеною практикою умови страхування друкуються на бланку полісу і таким чином невід'ємно поєднані з ним. Однак досить часто клієнти недостатньо інформуються про зміст загальних умов страхування, що стає причиною не менш частих непорозумінь між ними і страховиками, які, як правило, вирішуються не на користь клієнтів.

У спеціальній літературі, як і в страховій практиці, не цілком визначеним є питання про правовий характер загальних умов страхування чи просто умов страхування угод. В ситуації, коли загальні умови (правила) страхування формувалися органами Держстраху і до того ж затверджувалися міністром фінансів, вони набували сили підзаконного акта. Тому, зокрема, деякі автори підкреслюють, що польський Держстрах (який мав такий же правовий статус, що і український) володів законотворчими повноваженнями²⁸. Деякі інші статус мають загальні умови страхування численних страхових компаній, які діють на страховому ринку. Зміст цих умов затверджується самими компаніями, які пропонують їх своїм клієнтам. Вони приймаються за згодою сторін.

Уявляється, що питання, поставлені у статті, є досить актуальними як для теорії страхових відносин, так і для практики оптимальної правової організації страхового ринку на етапі його становлення.

²⁸ G o r s k i W. Ogolne warunki ubezpieczen — znaczenie prawne // Studia ubezpieczeniowe. — Т. IX. — 1987. — С. 34.

М.КЛАПКІВ

кандидат економічних наук, доцент
(Тернопільська академія народного господарства)

